

Disertační doktorská práce: *Žalмовé parafráze Jiřího Strejce*, 154 s. + přílohy 2s.

Autor (doktorand): **ThLic. Mgr. Tomáš Matějec, Ph.D.**

Instituce: Katedra biblických věd a starých jazyků KTF UK, Praha

Školitel: doc. ThLic. Jaroslav Brož, Th.D. S.S.L.

Posudek oponenta

doc. PhDr. Josef Bartoň, Th.D.

Katedra biblických věd a starých jazyků

Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy

Thákurova 3

160 00 PRAHA 6

tel. +420 220 181 608

email barton@ktf.cuni.cz

Kandidát dr. Tomáš Cyril Matějec, v současné době pracovník Katedry církevních dějin a literární historie KTF UK, se uchází (jakožto doktorand Katedry biblických věd a starých jazyků KTF UK) o teologický doktorský gradus disertační prací nazvanou *Žalмовé parafráze Jiřího Strejce*.

Autor nyní aspiruje už na druhý doktorský titul. Vzhledem k tématu předkládané práce je jeho vícečetné vzdělání a odborné zaměření (které již řadu let uplatňuje postupně na několika akademických institucích) velice výhodné, ba možno říci ideální. Kolega Matějec totiž v magisterském stupni vystudoval filologii (bohemistiku a latinu) a později katolickou teologii, své první Ph.D. pak obdržel v literárněvědné bohemistice (dějiny literatury) na FF UK v r. 2008 (disertace: *František Vavák na cestě za vzděláním a kulturou*). Má za sebou již řádku cenných publikací, vedle různých odborných statí také náročnou monografii předkládající kritickou edici veršovaného žaltáře Jiřího Strejce s literárněhistorickou studií (*Žalмовé, neb, Zpěvové svatého Davida: žalмовé parafráze Jiřího Strejce podle vydání z roku 1598 s variantami podle vydání z let 1587 a 1596*, Praha: Strahovská knihovna, 2014; na okraj: podle mého názoru by už tato objemná kniha mohla dobře obstát jako disertační práce). Spis, jež nyní Tomáš C. Matějec předkládá k obhajobě, na monografii tematicky úzce navazuje.

Téma disertace je zajímavé, „neokoukané“ a pro české teologické i filologické prostředí závažné. Bratrský intelektuál a duchovní Jiří Strejce (1536–1599) není postavou v

českých kulturních a církevních dějinách úplně neznámou (v povědomí je asi zejména jako spoluautor České konfese a člen týmu tvůrců Starého zákona Bible Kralické; možná známější je jeho syn Daniel, autor cestopisné knihy o Islandu, knihtiskař v Lešně a manžel Komenského polské schovanky Kristiny Poniatowské), avšak k podrobnějšímu a celistvějšímu poznání jeho osobnosti a hlavně slovesného díla Matějcův spis přispívá dosti podstatně.

Rozsah je tématu přiměřený a pro standardní doktorskou disertaci více než dostačující: předložená práce má 154 tiskových stran (plus 2s. příloh), ovšem v ne zcela obvyklém „úsporném“, jednobodovém řádkování (běžné bývá řádkování na 1,5 bodu), takže jde fakticky o rozsah blížící se 300 normostranám.

Struktura Matějčova spisu je dá se říci celkem „klasická“. V *úvodu* (s. 7–13) autor představuje téma práce, zhodnocuje současný stav odborné reflexe řešené problematiky, formuluje cíle svého zkoumání a zvolenou metodiku a seznamuje čtenáře s obsahem a strukturou spisu (mj. také precizuje, jakým způsobem do disertace absorboval svou studii k edici z r. 2014 a v jakých momentech naopak je disertace vůči studii výrazně novátorská; viz s. 10); připojena je také *citační a transkripční poznámka*.

Vlastní „korpus práce“ je rozvržen do *jedenácti kapitol*. Jejich názvy přímo ocituji, protože samy už dosti zřetelně rámcují obsah: *1. Žalmy, poezie a metrum na příkladu pozdně antických žalmových parafrází* (s. 14–25), *2. Metrum v hebrejském žaltáři a v jeho raněnovověkých parafrázích* (s. 26–40), *3. Martin Luther a žalmové parafráze* (s. 41–47), *4. Z dějin Ženevského žaltáře* (s. 48–62), *5. Žalmové parafráze Ambrosia Lobwassera* (s. 63–68), *6. Jiří Strejc – život působení* (s. 69–87), *7. Literární dílo Jiřího Strejce* (s. 73–87), *Žalmové parafráze Jiřího Strejce – vznik, první vydání a předlohy* (s. 88–97), *9. Žalmové parafráze Jiřího Strejce – stručná charakteristika* (s. 98–109), *10. Recepce Strejcových žalmových parafrází* (s. 110–124), *11. Strejcovy žalmové parafráze ve víru dějin českého verše* (s. 125–137). Každá kapitola je zakončena *shrnutím*, což je jakýsi sumář důležitých bodů z daného podtématu, včetně podstatných závěrů a nových poznatků. (Kdyby bylo na KTF UK zvykem odevzdávat hodně detailní *autoreferát* k disertaci, jako je to ještě třeba na hlavních akademických institucích v Moskvě a Petrohradu nebo u nás tuším na HTF UK, dal by se snadno složit právě z těchto *shrnutí*.)

Závěr celé knihy je dosti úsporný (s. 138–139), avšak ne samoúčelně: soustřeďuje se zejména na formulaci a zhodnocení konkrétních přínosů práce, respektive souhrnně referuje, jak byly naplněny v úvodu stanovené cíle ve třech hlavních okruzích (*shrnutí a uspořádání poznatků o Jiřím Strejci a jeho žalmových parafrázích; otázka teologického rázu*

Strejcových parafrází; otázka literárně estetických vlastností Strejcovy textu – viz s. 138 a srov. s. 10).

Následuje dosti bohatá **bibliografie** (s. 140–152), která mimoděk vyjevuje kandidátovu zanořenost do tématu a fundovanost v oblastech tematicky přílehlých. Obsahuje přes 200 položek, od rukopisů přes tištěné prameny (vydané před r. 1800 a po r. 1800) a edice pramenů (vydané po r. 1800) až po množství titulů různorodé sekundární literatury. Anglické **summary** je na nečíslovaných stranách 153–154. **Příloha 1** (nečíslovaná s. 155) nabízí srovnání Strejcovy textu (1587) Ž 23 s francouzským zněním Clémenta Marota (Ženevský žaltář 1562) a německým Ambrosia Lobwassera (1576). **Příloha 2** (nečíslovaná s. 156) porovnává týž Strejcův text s prozaickým zněním Kralické bible (1582) a Bible Melantrichovy (1577).

Několik hodnotících poznámek k **obsahu a uspořádání disertace**. Spis jako celek je podle mého mínění účelně a logicky uspořádán, jednotlivé oddíly jsou hladce provázané, je vidět, že kol. Matějec citlivě promýšlel části, celek i návaznosti, jinými slovy byl si vědom, že píše *monografii*. Za šťastný autorův krok považuji fakt, že do úvodu spisu zařadil několik kapitol, které lze označit jako „přípravné“ (kap. 1.–5.) a které by se na první povrchní pohled někomu mohly snad zdát i zbytné, protože jsou od našeho Jiřího Strejce a jeho díla zdánlivě odlehlé. Autor v nich prokazuje nejen svou bezpečnou orientaci v daných tématech a zběhlost v sekundární literatuře i v pramenech, ale také své didaktické nadání a zkušenost. Velmi dobře a s opravdovým smyslem pro uměřenost (nejde ani jen o nějaké opakování notorických skutečností, ani o úmorné zabíhání do nepotřebných podrobností) provádí čtenáře dějinami žalmových poetických parafrází od řecké a latinské antiky až po reformaci luterskou a kalvínskou, nezapomínaje na vývoj evropských teologických souvislostí ani na přiměřeně zevrubnou informaci o proměnách názorů na metrickou stránku žalmů v hebrejském znění. Čtenář takto zorientovaný se pak již s porozuměním může začít do kapitol „jádrových“ (kap. 6.–11.), zabývajících se postavou českého bratra Jiřího Strejce a jeho dílem, především pak jeho prací s žalmovými parafrázemi (za vlastní jádro disertačního spisu sám autor považuje hlavně kapitolu devátou, viz *úvod*, s. 12). Kol. Matějec tu podává (nakolik je to možné) komplexní Strejcův obraz jako lidské osobnosti, teologa, literáta, překladatele a básníka, zvláště pak jako přebásňovatele žalmů, resp. adaptátora Marotova-Bezova Ženevského žaltáře. Zevrubně je pojednána i otázka dobové i pozdější recepce Strejcovy parafráze, a to v těsné souvislosti s proměnami české versifikace a názorů na ni (jedním z důležitých momentů, který kol. Matějec odhaluje, je prověření již od Komenského tradované údajné Strejcovy inklinace k zohledňování slabičné kvantity). Jak už bylo naznačeno, náš kandidát ve

výkladech i interpretacích plně uplatňuje svou přípravu teologickou i filologickou a mám za to, že pro oboje prostředí, filology i teology, bude předkládaná disertace představovat znatelný přínos, obsahově i metodologicky. Chtěl bych také ocenit jeden jinak vcelku nenápadný rys, který prochází celou Matějcovou disertací: autor se v ní totiž sám ukazuje zručným překladatelem četných (a někdy i dost rozsáhlých) latinských, řeckých, francouzských či německých citovaných pasáží (čtenář je na to upozorněn jen na nenápadném místě *citační poznámky* na s. 13).

Jazyková a stylistická stránka spisu je dá se říci vzorná. Přes častá dlouhá a komplikovaněji stavěná souvětí je text jasný a srozumitelný, lze o něm říci, že „se dobře čte“. Autor je svým prvním vzděláním filolog a již zkušený autor odborných textů, a tak i redakční chyby jsou v zásadě ojedinělosti. Uvedu nicméně příklady několika „překlepů“ a dalších redakčních lapsů (jež v případě přípravy spisu k publikování bude nutno odstranit): *zpracování evangelní látky Carmen paschale Caelia Sedulia, které poje patrně vůbec nejznámější skladbu* (s. 20, ř. 2 zdola v hl. textu; snad mělo být: *představuje?*); *Apollinarius otec* (s. 19, ř. 2 zdola v hl. textu) ... *Apollinarios syn* (s. 20, ř. 1); *po té, co m. poté, co* (pozn. na s. 41, ř. 17 zdola); *lichcením m. lichocením* (s. 43, ř. 12). Humorný účín (kol. Matějcem patrně chtěný?) vyvolá (zcela ojedinělý) výrazný kolokvialismus užitý při výkladu o Strejcově překládání Vergiliových veršů z Aeneidy: *Na „mramorovou hladinu“ se tedy básník* (tj. Strejce) *úplně vykašlal* (s. 86).

Na sám závěr konstatuji to, co již vyplynulo z předchozích poznámek: doktorská disertace Tomáše C. Matějce je podle mého názoru vyvráženou, vyváženou a z mnoha hledisek přínosnou prací, která vykazuje autorovu vícestrannou erudici a akribii. Zaslouhuje, aby byla připuštěna k obhajobě, a předpokládám, že bude úspěšně obhájena.

Otázky k diskusi:

1. Kolega Matějce se ve svém spise zmiňuje také o veršovaných žalmových parafrázích proveniencie polské (Jan Kochanowski) a na okraj i chorvatské (Ignjat Đurđević). Dá se na tento fenomén v nějaké podobě narazit také v oblasti „pravoslavné Slavie“, tj. hlavně u Rusů (včetně „Ruthenů“)?
2. Zajímá mě názor kandidáta na jeden obecnější problém, který více vyvstává v kap. 11, konkrétně v souvislosti s úspěšným „tažením“ sylabotónických parafrází Fr. Šebesty proti dávným Strejcovým sylabickým, kdy se nakonec podařilo prosadit do nových evangelických kancionálů žalmové texty složené v prozodickém systému, který byl ve „světské“ poezii už

nějakou dobu pevně usazený. Na druhou stranu asi takové „vítězství“ nemusí být samozřejmé: zdá se totiž, že starší formy mají právě v sakrálním prostoru daleko tužší život (srovnejme množství starších textů v dnešních kancionálech, které nezohledňují slovní přízvuky atd.). Je to snad právě prvek *sakrality*, který i jinak stěží udržitelným estetickým tvarům poskytuje dosti bezpečný a dlouhodobý „azyl“ v oblasti náboženské komunikace? A netýká se to jen stránky prozodické, ale ještě spíše výběru lexika/frazeologie, rýmů atd. – prostě zdá se, že v tomto „azyly“ se daří lečemes přivlastnitelnému tvorbě spíše insitní. Srov. např. poměrně moderní písňový text jinak dosti invenčního básníka Jana Zahradníčka *Ještě než vzpjal se první chrám* z r. 1949. Nezaújatého čtenáře až „do oka udeří“ kompoziční a stylistická šroubovanost, prvky vypjatého pathosu při zachycování zcela obyčejných, „přízemních“ skutečností a třeba i banální rýmy typu *pohanství–křesťanství, šířitelko–těšitelko*. Podobně působí třeba píseň s textem od M. Jiráskové *Biskup Vojtěch na nebesa vzhlíží* z r. 1997 (tedy výtvor téměř dnešní). Namátkou alespoň pár rýmů: *prosbu-hrozbu, jít-žít, znával-vzdával, nepravostí-velikostí*. Mj. také v tomto textu narážíme na vysoce příznakové *by* ve funkci účelové spojky (*by náš národ žil dál k Boží chvále*) – mimochodem obdobně jako u Zahradníčka (*by zhynul s tebou hlas, jež všude šířilas*).

Je to odraz nějaké momentální krize *náboženského stylu* v nové době? Nebo to bylo podobné i ve starší minulosti? Bylo by podle kandidátova názoru na místě, aby církevní autority byly esteticky výrazně vnímavější a snažily se více držet prst na „literárním pulsu doby“? (Ve zmíněném Šebestově případě mám ostatně pocit, že úspěch jeho díla přišel spíš tak trochu autoritě navzdory)?

3. Otázka spíše jen na okraj. Proč byla v disertaci jako základní moderní český biblický text zvolena zrovna *Jeruzalémská bible*, která trpí z translatologického hlediska ne zcela zanedbatelným deficitem proto, že základní předlohou byl francouzský překlad (a k originálním textům bylo „přihlíženo“)?

V Praze 31. srpna 2020

doc. PhDr. Josef Bartoň, Th.D.